

Ks. dr hab. Zbigniew Zarembski, prof. UMK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wydział Teologiczny – Katedra Teologii Praktycznej

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgr lic. Mariusza Maluszcza pt. „Wspólnota Przyjaciele Oblubieńca jako środowisko formacji katolików świeckich. Studium teologicznopastoralne”, napisanej pod kierunkiem o. dra hab. Marka Fiałkowskiego OFMConv, Lublin 2024, ss. 421.

Formacja katolików świeckich należy do istotnych zadań Kościoła i wynika ona z misji jaką Chrystus zlecił Kościołowi. O jej znaczeniu mówią liczne dokumenty Kościoła a zwłaszcza Sobór Watykański II, nauczanie kolejnych papieży oraz biskupów. Aktualnie zadanie to nabiera niezwykle priorytetowego a niemal misyjnego charakteru zwłaszcza w kontekście dokonujących się zmian społeczno-kulturowych we współczesnym świecie jakże silnie wpływających na życie codzienne a zwłaszcza religijne wiernych świeckich.

Chociaż troska o formację spoczywa szczególnie na Kościele to jednak zadanie to realizowane jest również w środowisku rodzinnym, w szkołach i uniwersytetach katolickich a także w zrzeczeniach religijnych, które według św. Jana Pawła II przy pomocy „właściwych sobie metod” przyczyniają się do kształtowania postaw ludzi świeckich, a równocześnie stwarzają okazję do integracji i ukonkretnienia formacji otrzymanej przez ich członków od innych osób i wspólnot (ChL 62-63).

Dlatego dobrze się stało, że ks. mgr lic. Mariusz Maluszcza podjął się opracowania tematu badawczego, dotyczącego formacji katolików świeckich we Wspólnocie Przyjaciele Oblubieńca. Temat ten i podjęte zagadnienie wpisują się niezwykle trafnie w odczytywanie aktualnych znaków czasu, promowanie roli osób świeckich i wspólnot religijnych w Kościele oraz dzieło kontynuowania permanentnej formacji. Przedłożoną do recenzji dysertację Doktorant przygotował pod kierunkiem o. dra hab. Marka Fiałkowskiego OFMConv, który jest uznanym specjalistą w zakresie laikatatu i formacji chrześcijańskiej.

Niniejsza recenzja składa się z następujących części: 1. Ocena tematu i problemu badawczego, metody i źródeł rozprawy; 2. Ocena struktury i strony merytorycznej pracy; 3. Ocena strony formalnej pracy; 4. Postawienie problemu do dyskusji na obronie publicznej; 5. Wniosek końcowy.

Ocena tematu pracy, problemu badawczego rozprawy, metody i źródeł

Stwierdzić należy, że temat recenzowanej rozprawy „Wspólnota Przyjaciele Oblubieńca jako środowisko formacji katolików świeckich. Studium

teologicznopastoralne” został przez Autora dobrze sformułowany, a przy tym jest on ciekawy, przejrzysty i aktualny dla działalności zbawczej podejmowanej przez Kościół w kontekście współczesnych przemian społeczno-kulturowych, istotnie wpływających na postawy religijne katolików świeckich.

Z tematu dysertacji wynika, jakiej problematyki dotyczyć będą prowadzone badania i w jakim obszarze się one sytuują. Doktorant zgodnie z założeniami metodologicznymi we wstępie rozprawy w sposób poprawny ukazał cel podjętych badań oraz kierunek ich prowadzenia. Jasno bowiem stwierdził, że „celem rozprawy jest ukazanie Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca jako środowiska formacji katolików świeckich” (s. 12) w perspektywie teologicznopastoralnej (s. 13). Jednocześnie wyjaśnił, że cel ten zrealizowany zostanie poprzez szczegółowe badania nad teologicznymi podstawami formacji, jej celami, metodami i środkami a także poprzez przedstawienie wniosków oraz propozycji odnowy formacji we Wspólnocie. Przy tak opisanym celu Autor wyraził nadzieję, że podjęte przez Niego badania mogą „przysłużyć się (...) Wspólnocie w dalszym jej rozwoju i działalności ewangelizacyjno-formacyjnej” (s. 13). Omawiając problem badawczy Doktorant ujął go w formie pytania: Na czym polega i w czym się przejawia formacja świeckich członków WPO? Ponadto dokonał jego uszczegółowienia poprzez postawienie pytań dodatkowych (dotyczyły one podstaw teologicznych formacji świeckich we Wspólnocie Przyjaciele Oblubieńca, celów przez nią realizowanych oraz stosowanych metod i środków - s. 12). W tym miejscu dostrzegam, że zarówno w temacie, jak i opisie problematyki badawczej można by doprecyzować o jaką formację katolików świeckich chodzi we Wspólnocie Przyjaciele Oblubieńca? czy jest to formacja religijna, apostołska czy też szeroko rozumiana chrześcijańska? Jednak przyjęty przez Doktoranta tytuł i opis problemu badawczego jest poprawny a przeprowadzone badania bardzo dokładnie pokazały charakter i zakres owej formacji.

Zauważyć należy, że w pracy zamieszczone zostało dobre uzasadnienie dla podejmowanych badań. Doktorant nakreślił bowiem sytuację społeczno-kulturową w jakiej Kościół realizuje swoją misję i scharakteryzował jak ona oddziałuje na współczesnych ludzi. Zdecydowanie stwierdził, że człowiek w aktualnym kontekście bardzo często odrzuca niemal wszystko co do tej pory uznawane było za pewne i uchodziło za niezmiennie, a jednocześnie przeżywa on kryzys swej tożsamości i sensu istnienia. Stwierdził przy tym, że wyraźnemu osłabieniu ulegała jego kondycja psychiczno-duchowa.

I w tym kontekście Autor podkreślił rolę i znaczenie Kościoła jako wspólnoty, w której wierni świeccy otrzymują to wszystko co jest im niezbędne na drodze wzrastania w wierze i w której doświadczają również bratniej miłości, mającej swe źródło w Bogu i osobistym przylgnięciu do Jezusa (s. 11). Doktorant zauważył, że aktualnie coraz bardziej swoją obecność w Kościele zaznaczają dynamicznie rozwijające się zrzeczenia religijne a wśród nich stowarzyszenia, ruchy, grupy oraz wspólnoty religijne, które są ważnym środowiskiem formacji dla katolików świeckich, jak i osób duchownych. Dostrzegając rolę wspólnot religijnych oraz konieczność ciągłej troski o formację chrześcijańską a także kierując się własnym doświadczeniem bycia we Wspólnocie Przyjaciele

Oblubieńca ks. mgr lic. M. Maluszczyk podjął się realizacji badań, dotyczących WPO jako miejsca formacji katolików świeckich (s. 13).

W recenzowanej pracy na podkreślenie zasługuje odniesienie się Autora do *statusu questionis* w obszarze podjętych badań. Doktorant stwierdził, że „dotychczas powstały tylko nieliczne prace dotyczące tej dynamicznie się rozwijającej wspólnoty” (s. 13). Wymienił dwie prace dyplomowe i dwa artykuły naukowe (G. Kargul, Rozumienie powołania do miłości małżonków ze Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca) w tym jeden swojego autorstwa (Eklezjalność Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca), jednocześnie zdecydowanie zaznaczył, że jak do tej pory nie powstało opracowanie prezentujące WPO w perspektywie teologiczno-pastoralnej i w kontekście formacji katolików świeckich. Stąd bardzo słusznie, że ks. Mariusz Maluszczyk podjął się zadania przygotowania rozprawy na temat Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca jako środowisko formacji katolików świeckich, z którego to zadania wywiązał się bardzo dobrze.

Aby rozwiązać każdy podejmowany przez naukowca problem badawczy niezbędne jest zastosowanie w pracy odpowiednich metod naukowych. Doktorant przy realizacji swojej dysertacji skorzystał z metod mających zastosowanie w naukach teologicznych. W rozprawie wykorzystana została metoda krytyki tekstu, interpretacji źródeł, analizy i syntezy. Przy dość syntetycznej prezentacji owych metod Autor umieścił ciekawą informację, wskazującą na którym etapie pracy zastosowane zostaną poszczególne metody badawcze (s. 21).

Sprawą kluczową w przygotowaniu pracy naukowej na konkretny temat są zawsze źródła. Lektura rozprawy ks. mgra lic. Mariusza Maluszczyka pozwala jednoznacznie stwierdzić, że praca powstała w oparciu o bogaty materiał badawczy i literaturę przedmiotu. Wśród źródeł obok Pisma Świętego i dokumentów Kościoła (soborowych i posoborowych oraz nauczania papieży, podejmujących problematykę formacji katolików świeckich i ewangelizacji) wymienić należy także dokumenty i materiały Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca, Palotyńskiej Szkoły Nowej Ewangelizacji oraz Szkoły Ewangelizacji św. Andrzeja. Podstawowym źródłem, jak zaznaczył Doktorant stał się Statut Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca, podręczniki formacyjne, będące podstawą formacji członków wspólnoty. Autor słusznie wykorzystał podręczniki obligatoryjnie używane w formacji podstawowej, pomijając te używane tylko fakultatywnie. Do źródeł zaliczył również materiały wykorzystywane podczas organizowanych sesji formacyjnych i w szkołach specjalistycznych. W pracy uwzględnione zostały także konspekty używane podczas kursów ewangelizacyjnych Szkoły Nowej Ewangelizacji oraz innych kursów ewangelizacyjnych, w tym materiały Szkoły Ewangelizacji św. Andrzeja. Wśród źródeł znalazły się również Ćwiczenia Duchowe św. Ignacego (mowa o nich we wstępie - s. 21, chociaż w Bibliografii - Ćwiczenia Duchowe św. Ignacego znajdują się w literaturze przedmiotowej s. 388) oraz informacje pozyskane z wywiadów i archiwalnych dokumentów wspólnoty.

Z lektury rozprawy wynika, że Statut WPO, który został zaliczony do źródeł, powstał w oparciu o dziedzictwo charyzmatu św. Wincentego Pallotiego, doświadczenie wspólnoty charyzmatycznej i Szkoły Nowej Ewangelizacji, dlatego moim zdaniem warto byłoby także pisma W. Pallotiego zaliczyć do źródeł i umieścić w końcowej bibliografii w tejże kategorii. Reasumując jednoznacznie pragnę stwierdzić, że zgromadzona baza

źródłowa wraz z opracowaniami jest imponująca. Zamieszczona na końcu pracy bibliografia liczy 41 stron. Obok źródeł zawiera ona także pokaźną ilość literatury przedmiotu i pomocniczej, obejmującej 29 stron. Bibliografia zamieszczona w części końcowej rozprawy świadczy niewątpliwie o bogactwie zgromadzonego materiału badawczego jak również o wnikliwości i pracowitości Doktoranta.

Struktura i ocena merytoryczna rozprawy

Dysertacja doktorska ks. mgra lic. Mariusza Maluszcza obejmuje 421 stron wydruku komputerowego na który składają się: strona tytułowa (s. 1); spis treści (s. 2-4); wykaz skrótów (s. 5-7); wstęp (s. 8-23); główny korpus rozprawy ujęty w pięciu rozdziałach (s. 25-364); zakończenie (s. 365-372); bibliografia (s. 373- 413); aneks (s. 414-421).

Stwierdzić trzeba, że konstrukcja pracy została dobrze podporządkowana głównemu założeniu badawczemu, jakim stało się ukazanie Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca jako środowiska formacji katolików świeckich. Zaproponowany układ rozprawy jest wyraźnie przemyślany, logiczny i przejrzysty, dlatego pozwolił on Doktorantowi w sposób uporządkowany i całościowy ukazać bogactwo podjętego problemu badawczego. Dzięki takiej kompozycji cała rozprawa jest przejrzysta i komplementarna. Zarówno poszczególne rozdziały oraz znajdujące się w nich paragrafy sytuują się dobrze w sformułowanym tytule pracy.

Analizując strukturę rozprawy należy także wskazać na poprawność umieszczonego na samym początku wstępu, w którym zawarte zostały niezbędne elementy wprowadzające w podejmowaną problematykę badawczą, zwłaszcza zauważyć należy dobre teologiczne wyjaśnienie kluczowych terminów zawartych w temacie rozprawy (s. 14-18). Poprawnością metodologiczną i dobrą syntezą wyróżnia się również zakończenie pracy, zawierające wnioski, wynikające z przeprowadzonych analiz oraz ukazujące kierunki dalszych działań i badań naukowych.

W ocenie merytorycznej rozprawy doktorskiej zasadniczym zawsze pytaniem jest pytanie o novum i o to, czy wnosi ona wkład w rozwój nauki. Lektura rozprawy pozwala na pozytywną odpowiedź na obydwie pytania. Zaznaczyć przy tym trzeba, że praca ze względu na podjęty problem badawczy ma charakter zarówno normatywny, jak i praktyczny, gdyż treści w niej zawarte wraz z wnioskami mogą a wręcz powinny znaleźć zastosowanie w dalszej działalności WPO, jak i w działalności ewangelizacyjnej, prowadzonej przez inne wspólnoty i grupy religijne.

Merytorycznym osiągnięciem, będącym jednocześnie nowością rozprawy jest całościowe, wnikliwe i krytyczne spojrzenie na Wspólnotę Przyjaciele Oblubieńca w perspektywie teologiczno-pastoralnej w kontekście formacji katolików świeckich. Stąd w tym miejscu można stwierdzić, że opracowanie tegoż zagadnienia czekało na Doktoranta, który dostrzegł „białą plamę” na polu badawczym, dotyczącym interesującej go problematyki i zdecydował się na jej opracowanie i przedłożenie w przygotowanej przez siebie rozprawie. Dysertacja ks. M. Maluszcza wpisuje się w badania prowadzone przez teologów pastoralistów i stanowi ona cenne źródło wiedzy na temat omawianej wspólnoty, jest pierwszym, całościowym opracowaniem,

ukazującym Wspólnotę Przyjaciele Oblubieńca jako środowisko formacji katolików świeckich.

Wczytując się w prowadzone przez Doktoranta analizy stwierdzam, że są one nie tylko poprawne, ale także interesujące a przede wszystkim pogłębione, gdyż zawierają bardzo wiele szczegółowych i cennych informacji oraz wniosków. Na podkreślenie zasługują znajdujące się w rozprawie opisowe wprowadzenia do każdego rozdziału, w których zamieszczone zostały informacje związane z problematyką danego rozdziału, jak i podsumowania, pozwalające w sposób syntetyczny spojrzeć na wcześniej omawiane zagadnienia.

Co konkretnie zawiera rozprawa doktorska ks. mgra lic. Mariusza Maluszcza w warstwie merytorycznej? Otóż w rozdziale pierwszym przedstawione zostało powstanie i rozwój Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca. Autor omówił tutaj trzy istotne źródła, które ukształtowały tożsamość Wspólnoty a następnie ukazał jej historię rozwoju i skupił się na prezentacji struktury Wspólnoty. Po tym wstępnym rozdziale podjął następnie refleksję nad ukazaniem teologicznych podstaw formacji katolików świeckich, wyodrębniając kolejno i szczegółowo opisując podstawy chrystologiczne, pneumatologiczne i eklezjologiczne. W dalszej części skupił się na prezentacji celów formacji katolików świeckich. Jak słusznie zaznaczył naturalnym i głównym celem wszelkiej formacji w Kościele jest świętość. Osiągnięcie tegoż celu umożliwia także omawiana wspólnota. Na podstawie przeanalizowanego materiału źródłowego ks. Mariusz Maluszcza w rozdziale trzecim pracy omówił cele szczegółowe, które wyznaczają drogę do osiągnięcia świętości. Na pierwszym miejscu umieścił przekazywanie członkom WPO podstaw życia duchowego, następnie formowanie w nich nowego człowieczeństwa oraz formowanie ewangelizatorów. W rozdziale czwartym przedstawiona została metoda i środki formacji w WPO, służące realizacji celów formacyjnych. Najpierw uwaga Autora skupiła się na omówieniu metod i środków formacji stosowanych w ramach tzw. formacji podstawowej, obejmującej wszystkich członków a następnie na metodach i narzędziach formacji uzupełniającej, stworzonych przez wspólnotę WPO i w ostatniej części tegoż rozdziału przedstawione zostały środki formacji uzupełniającej zapożyczone z innych środowisk formacyjnych. Wreszcie w rozdziale piątym, będącym zwieńczeniem prowadzonych badań Autor podjął się próby oceny i nakreślenia perspektyw rozwoju WPO jako środowiska formacji katolików świeckich. Struktura tej części pracy jest odzwierciedleniem rozdziałów go poprzedzających. W tej części pracy zamieszczone zostały bardzo cenne wnioski, sugestie i rekomendacje zaadresowane w szczególności do Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca.

W zakończeniu dysertacji ks. mgr lic. Mariusz Maluszcza zamieścił syntezę z uzyskanych wyników badań, znajdujących się w poszczególnych rozdziałach i wskazał nowe kierunki, domagające się szczegółowych naukowych opracowań. Ponadto zasygnalizował praktyczny wymiar zastosowania swoich badań w działalności formacyjno-ewangelizacyjnej Kościoła.

Reasumując tę część recenzji stwierdzam, że przedstawione w pracy analizy,

oceny i wyprowadzone wnioski wskazują na wnikliwość badawczą, obiektywizm i naukowy dystans Doktoranta, jak również umiejętność konfrontowania materiału badawczego z nauczaniem i wskazaniem Kościoła.

Ocena formalna rozprawy

Niewątpliwie również pozytywnym elementem dysertacji ks. mgra lic. Mariusza Maluszcza jest jej język i strona edytorska. Rozprawa doktorska została napisana poprawnym i komunikatywnym językiem. Autor zadbał zwłaszcza o poprawność stylistyczną i komunikatywność tekstu. Jednak w tak obszernym dziele trudno uchronić się od chociażby drobnych błędów. Tak więc w pracy można napotkać nieliczne błędy literowe i stylistyczne, które należałoby wyeliminować zwłaszcza jeżeli praca będzie wydawana drukiem. Warto również zwrócić uwagę, aby wszystkie tytuły artykułów naukowych i książek umieszczonych w bibliografii zapisane zostały kursywą. Przedłożony tekst dysertacji został umiejętnie zredagowany i podzielony na rozdziały oraz paragrafy. Każdy rozdział poprzedzony został, o czym wcześniej była mowa, dość obszernym wprowadzeniem i syntetycznym podsumowaniem.

Na podkreślenie i szczególne zauważenie zasługują przypisy, które Doktorant konsekwentnie stosował w systemie przecinkowym w tekście całej rozprawy. Łącznie znajduje się 1509 przypisów co świadczy o tym, że rozprawa powstała w oparciu o zgromadzony i starannie przestudiowany materiał źródłowy i bogatą literaturę. Należy przy tym dostrzec, że oprócz przypisów odsyłających, w dysertacji znajdują się także przypisy, zawierające informacje szczegółowe, które są cennym uzupełnieniem treści omawianych w tekście zasadniczym. Przypisy te nie tylko ubogacają dysertację, ale wskazują także na umiejętność oddzielania przez Doktoranta informacji istotnych dla prowadzonego wyводу badawczego od informacji uzupełniających.

Problemy do dyskusji na obronie publicznej

Podjęta przez ks. mgra lic. Mariusza Maluszcza problematyka badawcza prowokuje do kontynuacji dyskusji w celu rozwinięcia przynajmniej niektórych jej wątków. Dlatego proszę o ustosunkowanie się do następujących kwestii i udzielenie na nie odpowiedzi:

W rozdziale pierwszym pisał Ksiądz Doktorant o dynamicznym rozwoju Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca w Polsce a także poza jej granicami we wspólnotach polonijnych. Prosiłbym o przybliżenie działalności Wspólnoty w środowiskach polonijnych.

Wspólnota Przyjaciele Oblubieńca ukierunkowana jest na formację osób dorosłych wśród których są małżonkowie i rodzice. Jakie działania podejmowane są we Wspólnocie i poza nią w celu promowania chrześcijańskiej wizji małżeństwa i wartości prorodzinnych?

W rozdziale zatytułowanym „Cele formacji we Wspólnocie Przyjaciele

Oblubieńca” przedstawił Doktorant formację członków wspólnoty na ewangelizatorów. W tym kontekście chciałem postawić pytanie bardziej ogólne – o oddziaływanie ewangelizacyjne małych wspólnot religijnych w kontekście współczesnych przemian społeczno-kulturowych

Wniosek końcowy

W ostatecznej ocenie recenzowanej rozprawy należy stwierdzić, że praca doktorska ks. mgra lic. Mariusza Maluszcza jest dojrzała i w sposób pogłębiony, uszczegółowiony ukazuje podjęte zagadnienie. Autor dysertacji wykazał się umiejętnością redakcji pracy naukowej w zakresie stawiania problemów badawczych, ich rozwiązywania zwłaszcza poprzez krytyczną analizę źródeł i formułowanie właściwych ocen i wniosków. W celu całościowego przedstawienia podjętego zagadnienia Doktorant korzystał z bogatej bazy źródłowej, wyników uzyskanych z przeprowadzonych badań własnych (wywiady) a także opracowań naukowych, podejmujących kluczowe dla rozprawy zagadnienia.

Przygotowana przez ks. mgra lic. Mariusza Maluszcza praca doktorska stanowi pierwsze całościowe obszernie a zarazem interesujące opracowanie, dotyczące Wspólnoty Przyjaciele Oblubieńca jako środowiska formacji katolików świeckich. Dlatego też recenzowaną rozprawę oceniam pozytywnie, stwierdzając, że spełnia ona wymagania stawiane przez odpowiednie przepisy państwowe i stawiam wniosek do Rady Instytutu Nauk Teologicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego celem nadania stopnia naukowego doktora nauk teologicznych.

ks. dr hab. Zbigniew Zaremski, prof. UMK

Toruń, 26. 03. 2025 r.